

Pristup kajkavskoj književnosti u dječjem vrtiću

Mišić, Monika

Undergraduate thesis / Završni rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:661323>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-28**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)



SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ

Monika Mišić

**PRISTUP KAJKAVSKOJ KNJIŽEVNOSTI U DJEČJEM
VRTIĆU**

Završni rad

Čakovec, lipanj 2022.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ

Monika Mišić

**PRISTUP KAJKAVSKOJ KNJIŽEVNOSTI U DJEČJEM
VRTIĆU**

Završni rad

Mentor rada: prof. dr. sc. Tamara Turza-Bogdan

Čakovec, lipanj 2022.

SADRŽAJ

SAŽETAK	1
SUMMARY	2
UVOD	3
1. JEZIK I GOVOR	4
1.1 Razvoj jezika	4
1.2 Jezični stilovi	6
1.3 Kajkavsko narječje	8
2. HRVATSKA DJEČJA KNJIŽEVNOST	10
2.1 Problem periodizacije	10
2.2 Književnokritički pristup dječjoj književnosti	12
3. HRVATSKA KAJKAVSKA DJEČJA KNJIŽEVNOST	14
3.1 Početak kajkavske dječje književnosti	14
3.2 Granica između književnosti za djecu i književnosti za odrasle	14
3.3 Usmena književnost i usmeni retorički oblici	15
3.3.1 Brojalica	15
3.3.2 Rugalica	17
3.3.3 Izmišljalice	17
3.3.4 Bajalica	18
3.3.5 Uspavalica	18
3.4 Autori hrvatske kajkavske dječje književnosti	19
3.4.1 Fran Galović	19
3.4.2 Dragutin Domjanić	20
3.4.3 Pajo Kanižaj	21
3.4.4 Ivica Jembrih	22
4. PRISTUP KAJKAVSKOJ KNJIŽEVNOSTI U DJEČJEM VRTIĆU I PROVOĐENJE AKTIVNOSTI U DV <i>FIJOLICA</i> U PRELOGU	24
4.1 Cilj aktivnosti	24
4.2 Osmišljeni poticaji i njihova uloga u poticanju razvoja	24
4.3 Plan aktivnosti	25

4.4	Refleksija na provedenu aktivnost	25
5.	MIŠLJENJA ODGOJITELJA O KAJKAVSKOJ KNJIŽEVNOSTI U VRTIĆU I PROVOĐENJU AKTIVNOSTI NA TU TEMU.....	31
6.	ULOGA ODGOJITELJA	33
	ZAKLJUČAK	34
	POPIS SLIKA I TABLICA	35
	LITERATURA	36
	KRATKA BIOGRAFSKA BILJEŠKA	37
	IZJAVA O SAMOSTALNOJ IZRADI RADA	38

SAŽETAK

Djetetov je mozak sposoban od najranije dobi upijati sva bogatstva i sve odrednice jezika i govora. Taj se govor proteže kroz dva glavna razdoblja – predverbalno i verbalno. Nakon kvalitetnog razvoja jezika i govora, dijete je sposobno provoditi dobru komunikaciju. S obzirom na to da se čovjek svakodnevno nalazi u različitim komunikacijskim situacijama, važno je spomenuti glavne sastavnice hrvatskog jezika: standard, supstandard, narječja i žargoni. U geografskom kraju u kojemu je govorno narječje kajkavsko, valja ga posebno naglasiti jer su na njemu nastala mnogobrojna djela za djecu i odrasle i na kojem se razvijaju bogata kultura i baština. Uloga je svakog odgojitelja da potiče govorno izražavanje kod djece, obogaćuje njihov rječnik, produbljuje spoznaju kroz literalna djela, osmišljava aktivnosti koje će kod djeteta razvijati identitet i pripadnost zajednici. Komunikacijom na materinskom jeziku, u ovom slučaju kajkavskom, potiče se izražavanje vlastitih osjećaja, želja i strahova, potiče na upotrebu jezika u igri ili aktivnostima s drugom djecom.

Ključne riječi: djeca, jezik, govor, kajkavsko narječje, materinski jezik

SUMMARY

The child's brain is able to absorb all the riches and all the determinants of language and speech from the earliest age. This speech spans from two main periods – preverbal and verbal. After quality development of language and speech, the child is able to conduct good communication. Given that people are in different communication situations every day, it is important to mention the main components of Croatian language: standard, substandard, dialects and jargons. The Kajkavian dialect should be especially emphasized in the geographical area in which it is used, because on it were created many works for children and adults and on which rich culture and heritage are developed. The role of every educator is to encourage speech expression in children, enrich their vocabulary, deepen comprehension through literary works, devise activities that will develop the child's identity and community belonging. With the communication in their mother tongue, in this case on the Kajkavian dialect, encourages the expression of their own feelings, desires and fears and encourages the use of language in play or activities with other children.

Key words: kids, language, speech, children, Kajkavian dialect , mother tongue

UVOD

Cilj ovog završnog rada je detaljnije istražiti kajkavsku književnost prilagođenu dječjem uzrastu. U radu se ponajprije iznose osnovne sastavnice jezika i govora, njihov razvoj od djetetova rođenja pa do polaska u školu. Opisani su jezični stilovi, a posebno je izdvojeno i pojašnjeno kajkavsko narječje. Također, u radu je obuhvaćena općenita hrvatska dječja književnost na koju se nadovezuje i kajkavska dječja književnost.

Potaknuta razmišljanjem o razvoju dječjeg govora i o korištenju materinskog jezika, osmislila sam i provela aktivnost u dječjem vrtiću. Cilj aktivnosti bio je uvidjeti sposobnosti djece prilikom govora te uvidjeti koristi li kajkavština uopće. Također, cilj aktivnosti bio je potaknuti spoznajni, tjelesni i psihomotorni, govorni i socioemocionalni razvoj kroz pripovijedanje, razgovor o nekadašnjim običajima, ručno skidanje zrna kukuruza s klipa, mljevenje zrnja u ručnom mlinu te na kraju prosijavanje i dobivanje kukuruznog brašna. Od preostalih poticaja, djeci sam ponudila kocke pričalice, crtanje klipa kukuruza olovkom i memory kartice koje su djecu poticale na promišljanje o tome kako pojedini predmet sa slike nazivaju kod kuće. Zaključila sam da su današnja djeca uglavnom slabo upoznata sa svojim materinskim jezikom, odnosno kajkavskim narječjem. Uzrok leži u samom prihvatanju narječja.

1. JEZIK I GOVOR

Jezik je najvažniji način komunikacije, a sadrži niz simbola koji imaju određeno značenje i niz pravila pomoću kojih se ti simboli povezuju (Apel, K., Masterson, J., 2004). Govor pak je čovjekova aktivnost koja mu omogućuje izražavanje svojih misli, potreba, znanja, osjećaja i želja drugima uz pomoć znakova i simbola.

1.1 Razvoj jezika

Najvažniju ulogu u razvoju jezika i govora kod djeteta imaju ponajprije roditelji, a nakon njih i odgojitelji. Čak i prije djetetovog polaska u vrtić, mozak je spreman na upijanje svih mogućnosti i bogatstva jezika i komunikacije. Tako se govorni razvoj dijeli na dva osnovna razdoblja:

1. Predverbalno razdoblje (od rođenja do prve riječi/rečenice)

U ovom se razdoblju stvaraju najvažniji uvjeti koji doprinose kasnijem razvoju jezika i govora. U prva se dva mjeseca života dijete glasa plakanjem, krikom i ostalim fiziološkim zvukovima koji su rezultat ugone ili neugode. Ta se faza, prema Škariću (1988), naziva faza kričanja. U tom se razdoblju formira prva vrsta komunikacije između djeteta i njegove majke. Dijete izražava svoje osjećaje ili potrebe, a majka s vremenom već lako raspoznaje iste. Već u drugom mjesecu života, dijete proizvodi jednostavne i spontane zvukove poput: aaa, ooo, eee, uuu..., ali ponekad kombinira dva suglasnika i samoglasnika: gu, aba... Takvim glasanjem započinje faza gukanja. Gukanje u sebi sadrži različite nejasne i neodređene vokale te je povezano s osjećajem ugone, a ubrzo ga dijete poprati i smiješkom. Vrlo brzo, oko 6. mjeseca života, počinje faza slogovanja. U usnoj šupljini ima sve više mjesta pa je kretanje jezika sve bolje, produkcija glasova je voljna, a dijete oponaša ono što čuje iz okoline. Kada se dijete približava prvoj godini života, manje je učestalo ponavljanje slogova u nizu, a povećava se kombiniranje glasova nalik artikuliranim riječima, npr. da-da, ba-ba, ta-ta, de-da, be-ba. Takvo slogovanje roditelji često smatraju kao izgovor prve riječi, no to je i dalje slučajno kombiniranje glasova (Starc, Čudina - Obradović, Pleša, Profaca, Letica 2004).

2. Verbalno razdoblje započinje prvim riječima, odnosno između 12. i 18. mjeseca života. To su najčešće riječi kojima dijete imenuje bliske osobe ili stvari, a usvojene su imitacijom odraslih ili zvukova iz okoline. Kako bi prva djetetova riječ bila prepoznata, izgovor samoglasnika mora biti jasan i zvučati približno stvarnom samoglasniku koji je u toj riječi. Drugo, izgovor prve riječi mora biti pojedinačan ili individualan, odnosno između ponavljanja te riječi mora biti uključeno i razdoblje kratke tišine. Upravo se radi toga prva riječ razlikuje od brbljanja. Sljedeće, prava prva riječ mora se odnositi na osobu, predmet, radnju ili situaciju koja je potaknula dijete na izgovor same riječi. Četvrti uvjet za prepoznavanje prve riječi djeteta jest da se riječ koristi u svrhu komunikacije s drugim ljudima (Apel, K., Masterson, J., 2004). Krajem druge godine, dijete uz imenice za bića, stvari i pojave upotrebljava glagole poput daj, ima, neće, to, ono te takvim povezivanjem nastaju prve rečenice. Takav govor naziva se telegrafski jer nema podudaranja u rodu, broju ili padežu. Na primjer, dijete će reći: „Mama bacati lopta“. Pri stvaranju prve rečenice, dijete vlada i gramatikom. Polovicom četvrte godine, upotrebljava sve vrste riječi, stvara rečenice s više riječi i nema poteškoće s disanjem prilikom govora (Škarić, 1988). Kada dijete dobro vlada govorom, od četvrte godine nadalje, pojavljuju se govorne igre čiji sadržaj nije smislen. Takve nelogične i smiješne sadržaje djeca smišljaju sama, rado igraju igre uloga, pretvaraju se i prepričavaju zamišljene priče. Kada je dijete staro 4 do 5 godina, postavlja mnogobrojna pitanja koja rezultiraju spoznavanjem svijeta koji ih okružuje. Izrazito je važno da odrasli odgovaraju na pitanja, sudjeluju i budu strpljivi. Time se dijete potiče na istraživanje, otkrivanje novih spoznaja, proširenje dosadašnjih znanja, kreativnost te se otvaraju nova pitanja. Krajem boravka u vrtiću, u šestoj i sedmoj godini života, artikulacija kod izgovora sve je čišća no često se pojavljuju nepravilnosti u izgovoru slova s, z, c, š, ž, č, ć, dž i đ. Razlog tome je ispadanje zubiju kod djeteta. Dijete u govoru koristi sve vrste riječi, koristi gotovo sve vrste rečenica te dobro vlada gramatikom. Za rječnik djeteta te dobi može se reći da je bogat, ali treba uzeti u obzir da i varira ovisno o okolini i zajednici u kojoj dijete boravi. S toga, kvalitetan glasovni govor vodi uspješnom učenju pisanja s kojim se dijete upoznaje u osnovnoj školi (Starc i suradnici, 2004).

Tablica 1 Prikaz pojave glasova s obzirom na dob djece (Posokhova, 2005)

DOB U GODINAMA	GLASOVI
1 – 2	a, o, e, p, b
2 – 3	i, u, f, v, t, d, n, nj, m, k, g, h, j
3,6 – 4,6	s, z, č, š, ž, l, lj
4,6 – 5	č, ć, dž, đ, r

Glasovi se ne moraju nužno razviti u ovim dobnim okvirima, ali predškolsko dijete bi moralo pravilno izgovarati sve glasove (Posokhova, 2005).

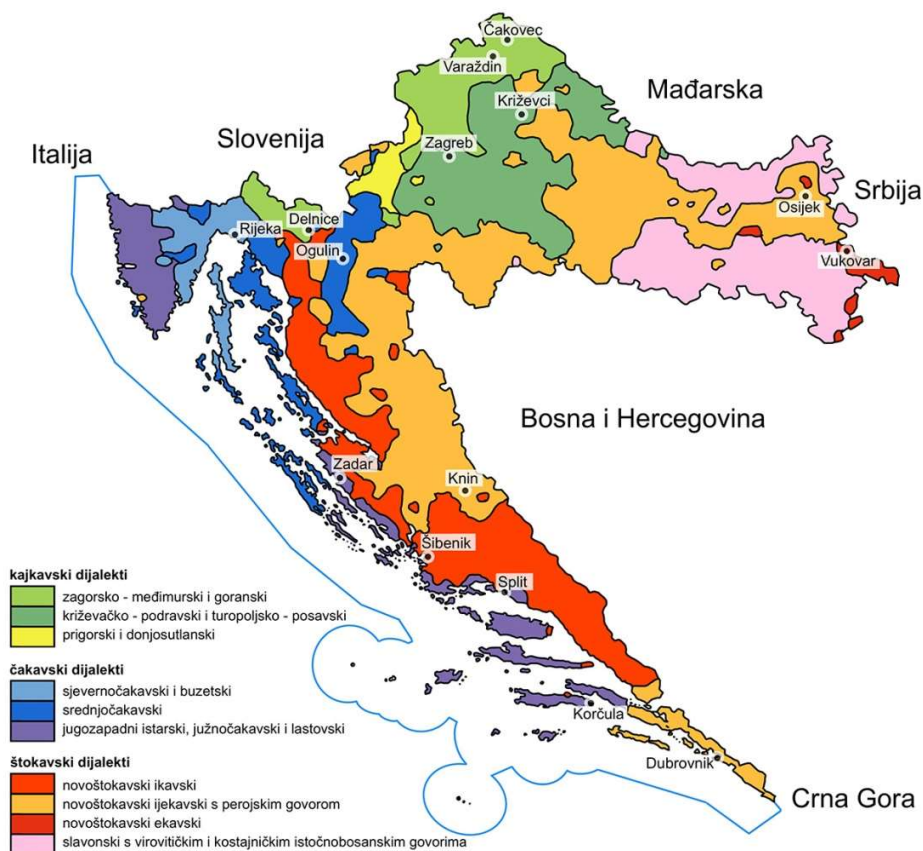
1.2 Jezični stilovi

Sastavnice hrvatskog jezika su standard, supstandard, narječja i žargoni. Odnos tih sastavnica naglašen je u različitim situacijama ili pojavama u kojima se čovjek svakodnevno nalazi: u školi, na fakultetu li na poslu, čovjek koristi standardni jezik, u kući ili susjedstvu koristi dijalekt, u igri, na igralištu, na ulici ili u komunikaciji s prijateljima koristi se žargonom. U svim navedenim situacijama riječ je o istom jeziku koji nosi svoja pravila i norme. Najvažnije je da se u određenoj situaciji koristi jezični oblik koji će pridonositi kvalitetnoj i uspješnoj komunikaciji.

1. „Standardni jezik službeno je priopćajno sredstvo sporazumijevanja svih pripadnika nekog naroda. Pripada najvišoj priopćajnoj razini sporazumijevanja“ (Pavličević – Franić, 2005). Tijekom jezičnog razvoja, jezik nekog naroda dijeli se na narječja, podnarječja i mjesni govor. Zbog razlika u današnjem govoru i govoru u povijesti, zbog razlika u jezičnim oblicima i navikama, svaki narod stvara i prilagođava jezik koji će mu koristiti kao najkvalitetnije sredstvo za međusobnu komunikaciju. Standardni jezik je jedinstven, prihvaćen i utemeljen na skupu normi i pripada jezičnoj zajednici na nekom području. Standardni jezik koristi se u službenoj komunikaciji i na službenim mjestima kao što su škola, fakultet, skupovi, tv, novine, radio i prijenosi. Za standardni jezik najčešće se koristi i naziv književni jezik. Naime, književni jezik sadržan je u djelima iz

književnosti, odnosno to je jezik kojim se pišu razna književna djela. No ne postoji pravilo u kojem je navedeno da sva djela moraju biti pisana standardnim jezikom, nego i dijalektom, a u današnje vrijeme i razgovornim jezikom koji se koristi svakodnevno. Stoga je za službeni jezik nekog naroda pravilno koristiti naziv standardni jezik koji uključuje i podrazumijeva i jezik književnosti. Hrvatski standardni jezik leži na štokavskoj osnovici ijekavskog/jekavskog izgovora (Pavličević – Franić, 2005).

2. Razgovorni jezik je jezik kojim se ljudi svakodnevno koriste u komunikaciji s ukućanima, prijateljima, s prolaznicima na ulici ili poznanicima. Razina je hrvatskog jezika koji se uči nesvjesno, kroz jezični razvoj od malena te je također jezik mjesta ili sredine u kojoj se odrasta. U razgovornom se jeziku koristi slobodni izraz, razna izražajna sredstva, spontan izgovor koji isključuje pretjeranu brigu o ispravnosti određenog izraz. Prilikom svakodnevne komunikacije, pojavljuju se po žargoni, odnosno supstandardni idiom hrvatskog jezika. Najčešće su to žargoni pojedinačnih sredina, zanimanja ili manjih skupina unutar zajednice. Svaka vrsta žargonizma pripada nekom od narječja, zaseban je leksik, pod utjecajem je stranog jezika te odstupa od standardnih normi (Pavličević – Franić, 2005).
3. „Narječja ili dijalekti podsustavi su standardnoga jezika koji se govore na određenom području, u pojedinome kraju ili geografskom prostoru“ (Pavličević – Franić, 2005). Hrvatskom jeziku pripadaju štokavsko, kajkavsko i čakavsko narječje, prema upitnim zamjenicama što, kaj i ča. Svako od narječja ima svoja podnarječja ovisno o manjim jezičnim zajednicama nekog kraja. Današnja rasprostranjenost narječja razlikuje se od prvobitne zbog prodora Turaka (tadašnjih Osmanlija) u 15. i 16. stoljeću pa se tako prostor kajkavskog i čakavskog narječja izuzetno smanjio. Uzrok tome bile su masovne seobe naroda (Pavličević – Franić, 2005).



Slika 1 Karta hrvatskih narječja i dijalekata

1.3 Kajkavsko narječje

Kajkavsko narječje jedno je od tri narječja hrvatskog jezika, a naziv je dobilo po upitnoj zamjenici kaj. U današnje vrijeme se kajkavskim narječjem govori na području sjeverno od rijeke Kupe, u jednom dijelu Gorskog kotara i u Međimurju. Valja istaknuti da je to jezik na kojem su nastale bogata kultura i baština. Kajkavsko je narječje povezano s književnosti, kazalištem, filmom, televizijom i glazbom. Otprilike oko 1940. godine, povodom stote obljetnice hrvatskog narodnog preporoda, izašlo je djelo *Jezik Hrvata kajkavca* autora Stjepana Ivšića. Upravo je u tom djelu prikazan sustav naglasaka (akcenata) kajkavskog narječja i prema tom se djelu razvila prva podjela kajkavštine. *Dekretum*, autora Ivana Pergošića, djelo je među prvima koje pokazuje da su postojala razmišljanja i interes o kajkavskom dijalektu.

Također, to je prvo kajkavsko djelo koje je sačuvano u cijelosti. Na dalje, važno je spomenuti prvi kajkavski rječnik *Dikcionar* Jurja Habelića koji je nastao 1670. godine. U rječniku su kajkavske riječi prevedene i objašnjene latinskim jezikom (Lončarić, 1996).

2. HRVATSKA DJEČJA KNJIŽEVNOST

2.1 Problem periodizacije

Dječjoj hrvatskoj književnosti treba pristupiti s polazištem o tome što je presudilo da nekom književnom razdoblju dođe kraj te kako se određuje početak novog razdoblja. Promišljanja o književnoj povijesti i teorijama mogu se poredati na sljedeći način:

1. Dok književnost za odrasle ima već duži kontinuitet, dječja se krajem 18. stoljeća tek stvara i probija. Upravo zbog toga je besmisleno govoriti o istovremenosti književnih razdoblja jer hrvatsku dječju književnosti prati jedinstveni tijek i razvoj. Ova činjenica otvara pitanje u koja književna razdoblja svrstati pojedine književnike koji su pisali ili još uvijek pišu za djecu. Primjerice, Vladimir Nazor pisao je u razdoblju hrvatske moderne, ali se ne može klasificirati i kao modernist u dječjoj književnosti.

2. Svrha dječje književnosti jest da odgaja i bude dio pedagogizacije pa je zbog toga potrebno utvrditi jasnu funkciju pisca i razdoblja u odnosu na navedenu svrhovitost.

3. Poetika utječe na periodizaciju dječje književnosti, odnosno odgovaraju li sva djela sadržajem i formom uzrastu za koji su pisana.

4. Važno je istaknuti odnos između hrvatske dječje književnosti sa svjetskom, točnije europskom. Hrvatska dječja književnost se polovicom 19. stoljeća puno bolje može razumjeti ako se usvoje književni utjecaji koji su joj prethodili.

5. Dječja književnost usmjerena je na djecu od 3 do otprilike 15 godina. Naravno, u tom razdoblju postoje različiti interesi s obzirom na dob, školu, obrazovanje, karakter i slično.

Dakle, lako je zamijetiti da postoji razlika između slikovnice a djecu vrtićke dobi i roman za tinejdžere ili mlade, a sve to ulazi u dječju književnost. S toga je moguće književnost periodizirati i po žanrovima.

6. Dječja se književnost određuje i prema zabavnoj književnosti. Djeca vole čitati djela za koja odrasli smatraju da su zabavnog i šaljivog sadržaja. Dakle, ako je vidljivo da djeca čitaju takva djela, takva će djela uvijek biti aktualna i neće nestajati.

7. U hrvatskoj je književnosti, pored pisane, izrazito popularna i usmena književnost. Dječja književnost ima mnogo zajedničkih odrednica s usmenom književnosti u polju teme, stila, svjetonazora i slično. Poznato je da su se uvjeti društva u kojima je nastajala takva književnost izrazito izmijenili pa zbog toga takva književnost i dalje traje i stalno je izvorište za parafraziranje i parodiranje. ponekad se usmena književnost predstavlja kao predložak pisanoj književnosti.

8. Dio hrvatske dječje književnosti je i dijalektalna književnost, a najviše pjesništvo. Primjerice, kajkavska i čakavska književnost više su sadržane u dječjoj književnosti u odnosu na standardnu književnost (Hranjec, 2009).

Milan Crnković je u djelu *Povijest hrvatske dječje književnosti od početka do 1955. godine*, zajedno s Dubravkom Težak, razdijelio dječju književnost na četiri razdoblja te je ponudio četiri moguća naziva za ta razdoblja:

- Prvo razdoblje, od početka do 1913., od *Malog tobolca* do *Hlapića* ili Filipovićevo doba. Razdoblje je to književnih pokušaja s ciljem da se stvori dječja književnost te razdoblje u kojem je cilj da se u djela uvede etičnost. Milan Crnković smatra Filipovićevo *Tobolac* prvom hrvatskom zbirkom dječje poezije (Crnković, Težak, 2002).
- Drugo razdoblje, od 1913. do 1933., od *Hlapića* do *Družbe Pere Kvržice* ili doba Ivane Brlić-Mažuranić. Pojavom *Hlapića* dolazi do razdoblja procvata hrvatske dječje književnosti. Naime, to je djelo u kojem je naglašena etičnost, ali i odstupa od poučavanja. Ivani Brlić-Mažuranić se u ovom razdoblju priključuju i Jagoda Truhelka i Vladimir Nazor.
- Treće razdoblje, od 1933. do 1956., od *Pere Kvržice* do *Prepelice* ili Lovrakovo doba. Lovrakovo je doba obilježeno djelima koja prodiru u stvarne događaje, a imaju funkciju djelovanja na čitatelja. na ovo se razdoblje nastavlja i tzv. *zrelo doba* čiji su začetnici Ivan kušan i Grigor Vitez.
- Četvrto razdoblje, od 1956. dalje, od *Prepelice* dalje ili Vitezovo doba. Posljednje razdoblje naziva se i *Suvremeno tematsko i stilsko bogatstvo*. U tom su razdoblju, oko 1980. godine, nastajala djela obilježena jezičnim igrama, zaigranošću, ironijom,

djelima kojima nije određen žanr te nahodjenjem prema popularnim modelima u stranoj književnosti (Hranjec, 2009).

2.2 Književnokritički pristup dječjoj književnosti

Problematici dječje književnosti okrenuo se Milan Crnković te je u knjizi *Dječja književnost* naveo glavne probleme. Prvi problem sadrži dvojbe o samom nazivu književnosti: *dječja književnost* ili *književnost za djecu*. Crnković je odabrao naziv *dječja književnost* bez obzira na to da taj naziv može i označavati književna djela koja su stvorila sama djeca. Međutim, takva pojava prikladnije je nazvana *dječje literarno stvaralaštvo*. Tako se svaki od ova tri naziva može obrazložiti: dječja književnost označava posebno područje književnosti, književnost za djecu sadrži lektirna i ostala djela prikladna djeci, a naziv dječje literarno stvaralaštvo definira djela čiji su autori sama djeca (Skok, 2007).

Sljedeći je problem vezan uz definiranje samog pojma dječje književnosti. U prvom se pokušaju definiranje pojma Crnković vodio temom, interesom i prikladnosti. No, takva definicija ne izražava stvarnu bit dječje književnosti:

Posebni dio književnosti koji obuhvaća djela što po tematici i formi odgovaraju dječjoj dobi (grubo uzevši od 3. do 14. godine), a koja su ili svjesno namijenjena djeci, ili ih autori nisu namijenili djeci, ali su u toku vremena, izgubivši mnoge osobine koje su ih vezale za njihovo doba, postala prikladna za dječju dob, potrebna za estetski i društveni razvoj djece, te ih isključivo ili najviše čitaju djeca (Crnković, 1967)

U drugom pak je pokušaju Crnković predstavio jasniju definiciju:

Dječja književnost je umjetnost koja se služi riječima i opisuje život na način dostupan djetetu. Najbolja je onda kad je umjetnički doživljaj i izraz koji mu odgovara takav da nikakve ograde nisu potrebne. Svako razmatranje, svako prosuđivanje i vrednovanje dječjih književnih djela treba da polazi od literarnih, estetskih kriterija. No, ako djelo zadovoljava umjetničke kriterije, ono se prosuđuje i vrednuje i sa stanovišta

dječje psihologije – je li uopće ili nije za djecu – i sa stanovišta njegove društvene prihvatljivosti i usmjerenosti (Crnković, 1967)

Ono što nedostaje ovoj definiciji je detaljno objašnjenje međusobnih odnosa dječje književnosti i preostale književnosti. Kako bi se definicija dopunila, važno je osvrnuti se na jezik u dječjoj književnosti, a posebice na metaforu, alegoriju i hiperbolu, pouku određenog djela, karakterizaciju likova te pozitivne odnose prema svijetu (Skok, 2007).

Knjiga *Dječja književnost* (Crnković, 1967) stvorena je s ciljem da se dječja književnost istakne kao veliki dio općenite i cjelovite književnosti te da se naglasi njezino postojanje. Također, knjiga donosi brojne informacije o važnosti i vrijednosti takve literature u životu djeteta. U knjizi su navedeni i razvrstani mnogi autori i njihova djela po žanrovima.

3. HRVATSKA KAJKAVSKA DJEČJA KNJIŽEVNOST

3.1 Početak kajkavske dječje književnosti

Antun Vranić je 1796. godine preveo njemačko prerađeno djelo *Robinson* autora Daniela Defoa te ga nazvao *Mlajši Robinzon*. Hranjec navodi da bi se upravo ta godina trebala smatrati početkom kajkavske dječje književnosti, odnosno općenito dječje književnosti jer se djelo *Mlajši Robinzon* smatra prvom knjigom za djecu (Hranjec, 1996). Potrebno je spomenuti autora Jurja Dijanića i njegova djela *Hižna knjižica* ili *Hrvatski dece prijatel* i igrokaz *Narođeni dan*. Joža Skok pak je mišljenja da je *Nerođeni dan* djelo kojim započinje hrvatska dječja književnost. U 19. je stoljeću kajkavski jezik prestao djelovati kao standardni te postaje jezik hrvatske književnosti (Turza-Bogdan, 2013).

3.2 Granica između književnosti za djecu i književnosti za odrasle

Kako je već navedeno u ovom radu, u kajkavsku dječju književnost uvrštena su djela ili stihovi čiji su autori upravo djeca. Danas se ističe da je granica između književnosti za odrasle i one za djecu izrazito klimava. Crnković (1967) u svojoj knjizi navodi da nema potrebe stvarati granicu između te dvije književnosti jer ako se neko djelo smatrao kao umjetničkim, tada je svejedno za koju su dob namijenjena. U teoriji književne komunikacije govori se o autoru, samom djelu i čitatelju. Za cjelovito shvaćanje djela, uz tekst i autora, važno je i čitateljsko iskustvo. Stoga, dob čitatelja ima važnu ulogu u dječjoj književnosti. Određeno djelo za odrasle će djetetu biti posve apstraktno i nezanimljivo, dok će odrasloj osobi literatura za djecu biti dosadna s obzirom na njegovu dob i čitateljsko iskustvo. Dakle, u ovom slučaju dječja književnost ne može zadovoljiti odraslu osobu i obratno.

Na dalje, kada se autor odmiče od standardnog jezika i bježi u svoj rodni zavičaj, nastaju dijalektalna djela ispunjena toplinom, pozitivnom atmosferom, ustaljenim ugođajem. Tako pisac povratkom u zavičaj postaje dijete koje se prisjeća svih lijepih događaja na tome tlu i tako nastaju njegova djela namijenjena djeci.

Naravno, kajkavska književnost nije strogo dječja, ali se lako zaključuje da ostaje manje razmaka između kajkavske dječje književnosti i književnosti za odrasle nego kada se uspoređuju književnost za djecu i književnost za odrasle (Hranjec 1995).

Najkvalitetnija dioba djela za djecu i djela za odrasle kajkavskih autora određuje se razmišljanjem o osnovnim kriterijima cjelokupne dječje književnosti:

- Djela namijenjena djeci sadrže dobno prilagođenu temu i motive. U kajkavskoj se književnosti ističu zavičajni motivi: životinje, selo, dom, poslovi i prijateljstvo.
- Kajkavska dječja književnost prepoznatljiva je po jednostavnosti.
- Što se tiče samog ugođaja, ova književnost izražava spontanost, a sam autor u djelima pronalazi skriveno dijete u sebi – govori, razmišlja i osjeća se kao dijete.
- Kajkavska se dječja književnost oslanja na ritmičnost koja mora biti primjerena dobi i iskustvu djeteta (Hranjec, 1995).

3.3 Usmena književnost i usmeni retorički oblici

Usmena je književnost izvor i podloga za pisanu književnost. Činjenica je da se usmena književnost gotovo uvijek nalazi u dječjoj okolini pa na taj način djeca upijaju pjesme i ostale oblike te ih pretvaraju u slobodnu igru. Stjepan Hranjec je, u svojoj knjizi *Hrvatska kajkavska dječja književnost* iz 1995. godine, objavio pregled usmenih retoričkih oblika koji su vezani uz dječju kajkavsku književnost:

3.3.1 Brojalica

Brojalica je usmenoknjiževni oblik bez određenog sadržaja, a posjeduje zvukovne elemente kojima se ostvaraje ritam. Stoga, lako je zaključiti da je brojalica govorna igra. razlikuju se tri vrste brojalica:

- a) smisao brojalice tek se naslućuje

ENCI, BENCI

*Enci benci
na kamenci,
troja vrata
zapečata,
eri, keru,
mužikeri –
krč!*

- b) smisao brojalice je razvijeniji

PRSTI

*Te ide v log,
Te ide za njim,
Te ide drva cepat
Te ide žgance kuhat,
Te ide muzu, muzu, muzu
Hitite ga v kuruzo!*

U ovoj brojatici postoji smisao, no ne rezultira određenom poantom. Svaki je stih povezan s jednim prstom ruke, a uz peti stih se pošaklja i peti prst.

- c) brojatica s naznakom pričanja temeljena na onomatopeji

KUKAVAČA

*Kukavača kukuvala pred Petrovim den,
kuku kuku, kuku kuku, pred Petrovim den.
To je leto toplo leto i te Petrov den,
kuku kuku, kuku kuku, i te Petrov den.
Žnjači dojdeju vu polje, ležeju pod klen,
kuku kuku, kuku kuku, ležeju po klen.*

Brojatica se najčešće recitira, pri čemu se naglašava posljednji slog u stihu. Također, brojanje se ostvaruje slogovima ili dijelovima riječi – važnima za pojedinu igru. Gotovo sve riječi u brojatici popraćene su gestom ili pokretom.

3.3.2 *Rugalica*

Rugalica je usmenoknjiževni oblik suprotan brojatici. Naime, značenjem i riječima upotpunjuje svoju funkciju. Jezik rugalice služi za opisivanje, ruganje, podbadaње ili nasmijavanje. Najčešće nastaje kao posljedica nesporazuma, svađe ili prepirke u dječjoj igri. Tada tužno i uvrijeđeno dijete smišlja rugalicu koju upućuje drugom djetetu kako bi se osvetilo. Tematski se dijele na rugalice kompenzacije, usmjerene vršnjacima ili starijima, zadirkivanja – individualna ili grupna.

*Iva kopriva,
na jejci sedi,
piceke valji.*

3.3.3 *Izmišljatica*

Izmišljatica je dječja *igra mašte* koja često upućuje na odnose među ljudima. Naime, poznato je da dječja mašta nema granica i ničim nije ograničena pa zbog toga nastaju nelogični i fantastični odnosi:

*Ženil se je sivi komar
v komarici na polici.
Stara buha kuharica,
mlada buha posnešica.
Išel komar z buhu spati,
počel komar zabavlati,
vtrgnila mu v kuku nogu.
Ode komar v leskov grmek,
pak odreže paličicu,
vuder buhu po trbuhu,
buha skukne, trbuh pukne.
Išel komar v dolne kraje,
zestal ga je rak na kojnu.
„Nejdi, komar, v dolne kraje,
doli su ti hudi ludi,
hujše babe neg su muži.“*

3.3.4 Bajalica

Glavna komponenta bajalice jest uvjeravanje te naglasak nikako nije na sadržaju. Dakle, onaj koji izgovara brojalicu vjeruje da njegove riječi posjeduju moć u određenim situacijama. Primjer poznate dječje bajalice:

PUŽ, MUŽ

*Puž, muž, pusti roge van
da ti kuću ne prodam
staroj babi za duhan.*

U bajalice spada i *bajanje* koje je povezano s običajem i u kojem se priziva Božja pomoć. Tako se vjeruje da će ono što se izgovori biti i ispunjeno – moć riječi. Po starom se običaju, na sam Badnjak, obitelj okupi na slami. Glava obitelji, najčešće otac, započinje bajati:

*Faljen bodi jezuš Kristoš!
Na to lodo leto, zdravi i veseli
Tusti, debeli, kak jeni jeleni
Dej Vam Bog:
kuniče, vuliče
puriče, ročiče
ždrebiče, teljiče.
Drobno drobnino,
debelo slanino,
zloto i srebro.
Zdušnoga začēča.
Amen!*

Bog poživi gazdo i gazdarico i se pre hiži!

3.3.5 Uspavalica

Uspavalica je usmenoknjiževni oblik koji, po samom nazivu, služi pri uspavlivanju djeteta. Dakle, uspavalice stvaraju odrasli ljudi, roditelji, a najčešće majka. Najvažniji faktori prilikom uspavlivanja su ritam i melodija. Tako uspavalica mora biti ujednačena i ustaljena zbog samog smisla i svrhovitosti. Primjer Uspavalice u kojoj majka iskazuje ljubav prema sinu:

AH, NASMEJ SE

*Ah, nasmej se, moj slaviček,
Zibala te bum.
Usni beli golubiček,
Vesela ti bum.*

*Ptiček mili i preželjni,
S timi oči tve,
Da odahneš tužne majke
Željno srce me.*

*Kad me zbudiš, hoću dati
Beli prsi me,
Biš sesnul svoju majku,
Ti si moje sve.*

*Zaspi, zaspi me srdašce,
Naj me mučit već,
Naj ti bude zadovoljna
Ta ljubljena reč.*

Djeca doživljavaju ritam, rimu, reagiraju pokretom, pjevanjem i recitiranjem. Na taj se način razvija njihov osjećaj za ritam i njihov rječnik. Također, književnost kod djece razvija govor, utječe na sposobnost pamćenja te potiče na komunikaciju među djecom.

3.4 Autori hrvatske kajkavske dječje književnosti

3.4.1 Fran Galović

Fran Galović je zbirku pjesama *Z mojih bregov* počeo stvarati 1913. godine u goricama koprivničkog kraja, u rodnom Peterancu. U nekim svojim pismima izrazio je nezadovoljstvo i depresiju pa navodi da odlazi *u svoja brda* kako bi pronašao mir i odmor. U rodnom se zavičaju okrenuo materinskom, kajkavskom jeziku – oživio je slike djetinjstva i probudio dječaka u sebi.

Galović je ovom zbirkom pronašao davno izgubljeni zavičaj te se u njoj predstavlja sva ljepota kajkavskog kraja. *V trsju* je jedna od pjesama namijenjena djeci, a važno je spomenuti da naglašava boju, zvuk i ugođaj (Hranjec, 1995).

V TRSJU

*Po zemle se črevec vleče,
Trsje mirno spi,
Vrana dalko kvarče i leče,
Nebo se plavi.*

*Meko je i još se gazi –
Neje vroče baš,
Jen debeli mravec plazi
S trsa na brajdaš.*

*Kakti steza, pona snega,
Oblak stal se dog,
Vu seče je nakraj brega
Počel cvasti slog.*

3.4.2 Dragutin Domjanić

1917. godine Dragutin Domjanić objavljuje zbirku pjesama *Kipci i popevke*. Dakle, njegovi su stihovi, nakon Matoševog *Hrastovačkog nokturna*, prva sastavljena kajkavska zbirka u doba hrvatske moderne. Ova je zbirka vratila kajkavštinu u književnost. Mnoge Domjanićeve pjesme postale su popularne te su njihov ritam, melodija, slike i motivi utjecali na mnoge kajkavske pjesnike. Pjesme namijenjene djeci su one koje predstavljaju stvarni seoski život, izražavaju ugođaj i pejzaž. Od svih, valja izdvojiti pjesmu *Tičica i ja* jer je puna svjetla, veselja i pjevanja (Hranjec, 1995).

TIČICA I JA

*Kukmica tebi na glavi,
meni na vuhu škrlak,
kaj nas je briga za koga,
pak si popevamo tak.*

3.4.3 Pajo Kanižaj

Suvremeni dječji pjesnik, Pajo Kanižaj, prvi je započeo i promicao humor u dječjoj književnosti. Naravno, ne može se sa sigurnošću utvrditi da do pojave Kanižajeve prve zbirke nije uopće bilo humora u dječjoj književnosti. No, taj je humor bio najčešće ostvaren na djetetu zbog njegovih pogrešaka i nespretnosti. S druge strane, Kanižajev humor okrenut je prema djetetu – dječjim doživljajima, pogledu na svijet i igri riječima. Kanižaj se u svojim zbirkama igra i eksperimentira s ciljem da što bolje izrazi dijete i njegovu osobnost (Hranjec, 1995).

Kajkavski stihovi Paje Kanižaja naglašavaju vedrinu i ležernost, a to je najbolje uočljivo u pjesmama *Vu dvorišću* i *Grah*:

VU DVORIŠĆU

*Život cvete
vu dvorišću.
Žugice gaguču,
piščenci po pesku
zrnca išću.
Racice plavaju
po mlaki,
purani se napuhavlu
kak bedaki.
Purice vu hladu
spiju.
Čučice pred pevcom
malo pobežiju
A na bregu
od dvorišća
ja sem stal.
Onda sem se
na omicaj
doli spustil
važno kakti
general!*

GRAH

*Zvonkec i ja smo
s Lovrekovim japom
graha brali.
Skoro svakoga grma
smo v japin red
presađali.
Po redi je japa
čist pomali hodil
i ni se mogel načuditi
kak je to leto
v Bezju grah rodil!*

Prva je pjesma značajna zbog ocrtane atmosfere i ambijenta podravske djetinjstva, upotpunjena uvjerljivom dječjom psihologijom, a druga je pjesma vedra anegdota u stihovima u kojoj je naglašena poanta (Skok, 2007).

3.4.4 *Ivica Jembrih*

Ivica Jembrih dosad je objavio sedamnaest zbirki pjesama – kajkavske, standardne i dvojezične. Između svih sedamnaest zbirki, Jembrih je nekoliko kajkavskih namijenio i djeci: *Mujceki se hinčeju*, *Popievke tice kajkavčice*, *Zeleni krič*. Upravo zbog toga, Ivica Jembrih je prvi kajkavac koji je cijelu zbirku namijenio djeci.

Prva se Jembrihova zbirka, *Mujceki se hinčeju*, smatra najvažnijom. Ona sadrži čitav svijet koji okružuje dječaka iz zagorskog sela te su u njoj naglašene tematska raznovrsnost, onomatopeja i poredbe.

CUJZEK

*On još ne zna
kaj je gija,
kaj je hista,
kaj je hot.
On još ne zna,
kaj su žvale,
kaj je bič –
cele polje mu je pot.*

*Hvečer najrajši
v detelju prejde.
Celu noč nej ga bile
da cujza s štale ne zahrže.*

*Gda ju čuje,
zdigne glavu,
zazvoni,
zbicne se se brže –
i več je pri cecku,
žaju vgasi –
i pak ga ni.*

*Veliju da mu na čelu
rođa ivančica cvete,
da se v beli štomfeki zlegel.
Šmajhla ga sako dete:
Cujzek! Cujzeeeeek!*

Izdvojena pjesma sastvaljena je od zavičajnog motiva rodnog dvorišta – grunta iz životinjskog svijeta. Sloboda i zaigranost spomenutog ždrebeta označava dječakovu slobodu, a upravo toj slobodi se Ivica Jembrih neprestano vraća u svojem djetinjstvu (Hranjec, 1995).

4. PRISTUP KAJKAVSKOJ KNJIŽEVNOSTI U DJEČJEM VRTIĆU I PROVOĐENJE AKTIVNOSTI U DV *FIJOLICA* U PRELOGU

4.1 Cilj aktivnosti

Aktivnost je provedena s ciljem da se uvidi kako djeca prihvaćaju kajkavsko narječje i kako ga doživljavaju kroz ptiču. Cilj je produbiti njihove spoznaje, potaknuti ih na razmišljanje, djelovati na spoznajni, tjelesni i psihomotorni, govorni i socioemocionalni razvoj.

4.2 Osmišljeni poticaji i njihova uloga u poticanju razvoja

- SLIKE KOJE PRATE PRIČU (kamišibaj tehnika) – razvoj slušanja i razumijevanja govora, izražavanje vlastitih misli i osjećaja, razvoj govornih vještina, razvoj rječnika, razvoj sposobnosti doživljavanja literalnih djela, razvoj koncentracije, stjecanje iskustva o uzročno – posljedičnim vezama (shvaćanje poante), razvoj pamćenja
- STVARANJE VLASTITE PRIČE UZ KOCKU PRIČALICU - razvoj slušanja i razumijevanja govora, izražavanje vlastitih misli i osjećaja, razvoj govornih vještina, razvoj rječnika, razvoj tolerancije, razvoj samovrednovanja
- MEMORY KARTICE – razvoj koncentracije i dobrog pamćenja, razvoj rječnika, razvoj koordinacije između ruke i pokreta, razvoj motoričkih vještina, razvoj dječje kompetencije, razvoj odnosa s vršnjacima
- SKIDANJE ZRNA KUKURUZA, USITNJAVANJE I PROSIJAVANJE – razvoj fine motorike, istraživanje svojstva materijala, otkrivanje vlastitih mogućnosti, razmišljanje o uzročno – posljedičnim vezama, razvoj odnosa s vršnjacima
- PROMATRANJE I CRTANJE KUKURUZA – crtanje s upotrebom svih vrsta crta: različitog smjera, intenziteta, karaktera, crtanje složenih oblika, uočavanje detalja, crtanje određenih oblikovnih i prostornih odnosa: veliko i malo, okruglo i uglato, tanko i debelo, opisivanje detalja crtama, raspoznavanje različitih oblika, crtanje predmeta iz neposrednog okruženja, razvijanje osjećaja za oblik, prostor, cjelinu i detalj

4.3 Plan aktivnosti

Motivaciju započinjem kratkim razgovorom o kukuruзу i mlinu: „Gdje kukuruz raste?“, „Kako izgleda?“, „Čemu nam služi?“, „Što je to mlin?“, „Gdje se nalazi i jeste li ga kada vidjeli?“, „Za što se koristi mlin?“. Također, s djecom ću raspraviti o pojedinim kajkavskim riječima za koje smatram da neće razumjeti: jan čovek, kola, hodi i zafaliti. Nakon kratkog razgovora, djeci ću ispričati priču pomoću izrađenih slika na papiru (kamišibaj tehnika). Nakon što ispričam priču, uslijedit će analiza priče kako bih dobila povratnu informaciju o tome jesu li djeca pratila priču i shvatila njezinu poantu. Nakon kratke analize, ponudit ću djeci kocke pričalice. Dijete će baciti tri kocke, a od ponuđenih slika će osmisliti i ispričati kratku priču. Nakon te aktivnosti, uputit ću djecu do stola na kojem će se nalaziti posude i klipovi kukuruza. Djeca će prstima skidati zrno po zrno kukuruza. Nakon nekog vremena ćemo samljeti taj kukuruz te ga prosijati kako bismo dobili brašno. Dodatne aktivnosti koje će djeci biti ponuđene na stolovima su igra Memory u kojoj će pronađeni par biti osvojen tek kada se na kajkavskom narječju usmeno imenuje slika s kartice i aktivnost promatranja klipa kukuruza povećalom i crtanje istog olovkom.

4.4 Refleksija na provedenu aktivnost

Tijekom provođenja aktivnosti u skupini je bilo prisutno dvadeset i jedno dijete. Aktivnost sam započela motivacijskim razgovorom o kukuruзу i mlinu. Na pitanje „Čemu služi kukuruz?“, djeca su iznosila razna mišljenja: „Kukuruz služi životinjama kaj ga jedu“, „Od kuruze se delaju kokice“, „Mi smo doma pekli kuruzu, a moja sestra bolje voli dok je kuhana kuruza“. Na dalje, na postavljeno pitanje „Što je to mlin?“, jedan od dječaka odgovorio je da je to ono na vodu. Kroz razgovor i ideje, djeca su došla do zaključka da je mlin zapravo mjesto u kojem živi čovjek kojeg zovemo mlinar, a on svaki dan radi brašno za nas ljude. Također, s djecom sam raspravila o pojedinim kajkavskim riječima za koje sam smatrala da neće razumjeti: jan čovek, kola, hodi i zafaliti. Naime, djeca su znala objasniti sve navedene riječi. Motivacijskim razgovorom uvela sam djecu u narodnu pripovijetku *A kaj bi i vrećo vozili*.

Nakon pripovijetke, kratko smo porazgovarali o likovima, problemima likova i o značenju rečenice: „Dost kaj mene vozite, kaj bi još i vrećo.“. Djeca nisu odmah shvatila značenje te rečenice, no kroz raspravu i primjer o tome vozi li se njihov ruksak u automobilu ako ga drže u krilu ili ako je na sjedalu pokraj njih, zaključili su da je isto i s vrećom kukuruza.

Djeci sam ponudila tri kocke pričalice koje su bacali i pomoću dobivenih slika smišljali vlastite kratke priče. Kako bih im detaljnije objasnila ovu igru, bacila sam kockice te ih upitala što vide na slikama. Nakon što su imenovali, kratku priču iz dobivenih slika prepričala sam na kajkavskom narječju, a djeci sam dozvolila da se izražavaju slobodno. Troje je djece koristilo kajkavštinu, dok su se ostali služili standardnim jezikom.



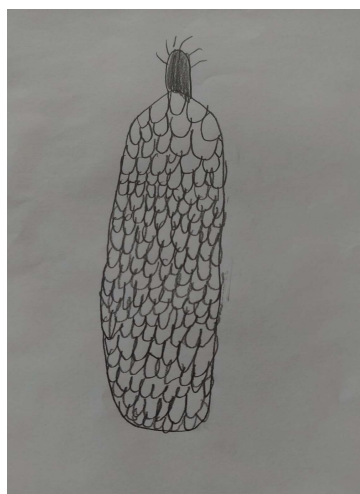
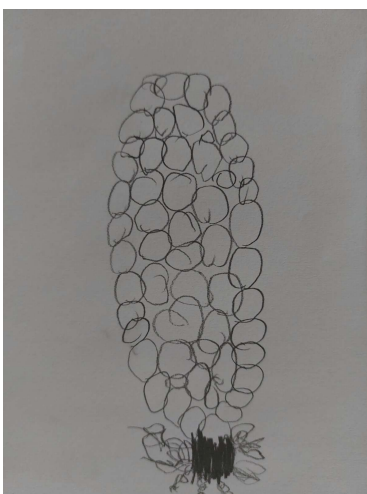
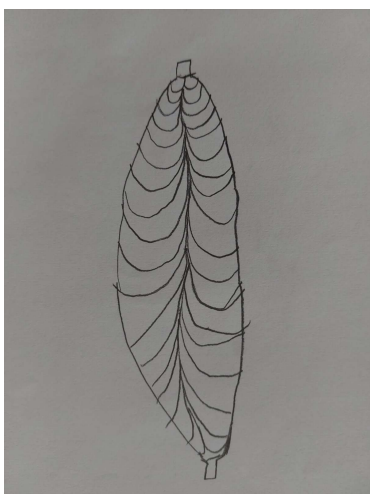
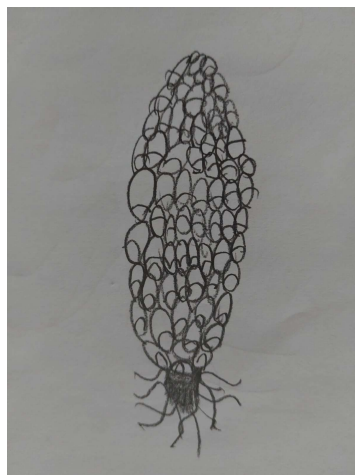
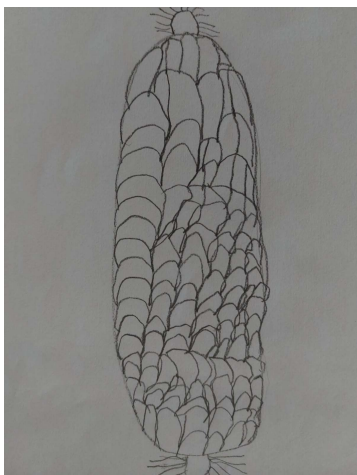
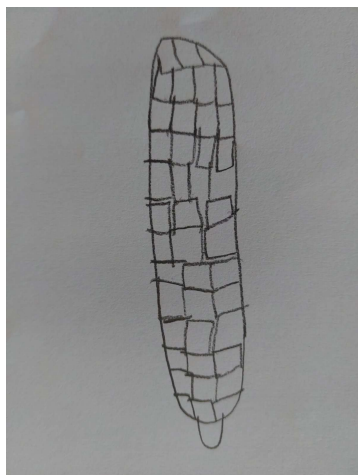
Slike 2 i 3 Kocke pričalice

Na dva stola postavila sam klipove kukuruza, povećala, olovke i bijele papire. S obzirom da su djeca znala ponešto o kukuruзу, pokazala su zainteresiranost i u ovoj aktivnosti te je svatko uočio poneki detalj na klipu kojeg je i prikazao na crtežu.



Slike 4 i 5 Crtanje klipa kukuruza

Prikaz pojedinih radova:



Slike 6, 7, 8, 9, 10, 11 Radovi

Na sljedećem sam stolu djeci stvorila malu tvornicu brašna. Najprije je svako dijete dobilo polovicu klipa kukuruza. Zatim su skidali zrna s klipa te sam ih upitala znaju li što rade i kako se naziva ta radnja. Odgovori su bili različiti: “Teta, pa to ti se zove ono dok mekneš male sjemenke kuruze jer životinje nebreju jesti se prek.”, “Pa to se more nazvati gola kuruza.”, “Ja bi to nazvala pripremanje hrane za životinje.”. Nakon što su iznijeli svoja mišljenja, upitala sam djecu znaju li što znači kada neko kaže da se kukuruz *ruždi*. Istog je trenutka na dječjim licima bilo vidljivo čuđenje. Objasnila sam im da je ružđenje zapravo stari kajkavski naziv za ono što oni trenutno rade te sam im savjetovala da kod kuće upitaju roditelje ili djedove i bake što znaju o tome.



Slike 12 i 13 Skidanje zrna s klipa

Nakon skidanja zrna kukuruza s klipa, svako je dijete imalo priliku da u starinskom ručnom mlincu samelje ta ista zrna te ih prosije kroz kuhinjsko sito. Smatram da je taj dio aktivnosti djeci bio najzanimljiviji i da su upravo toj aktivnosti pridali najviše aktivnosti. Postavljali su razna pitanja: „Otkud tej takva naprava?“, „Ima tvoja baka više takvih pa kaj i nama ostaviš?“. S obzirom da su djeca odmah stavljala šaku kukuruza u mlinac, bilo im je teško okretati dršku no i dalje nisu odustajali. Nakon nekoliko trenutaka je jedna od djevojčica

zaključila da bi trebali stavljati manju količinu kukuruza kako bi im bilo lakše te kako bi usitnjavanje teklo brže. Raspravom su zaključili da je najbolje staviti 9 zrna kukuruza u mlinac.



Slika 14 i 15 Mljevenje i usitnjavanje kukuruza

Djeca su odlučila da će ostatak kukuruza, koji se prosijavanjem odvojio od brašna, staviti na prozor kako bi nahranili pričiće. Brašno su spremili u posudu kako bi nakon ručka mogli izraditi tijesto.

Posljednja aktivnost koju sam ponudila djeci bila je igra memory. Djeca su na standardnom jeziku usmeno imenovala ono što vide te isto tako i na način kako to nazivaju kod kuće. Naime, neke slike su djeca imenovala samo na standardnom jeziku, a neke samo na kajkavskom narječju.



Slika 16 Igra memory

Tablica 2 Imenovanje slikovnih kartica u igri memory

STANDARDNI JEZIK	KAJKAVSKO NARJEČJE
Pas	pes, kujsi
Djevojčica	curica, puca
Kuća	-
Dječak	dečec
Sat	vura
Papuča	-
Čarape	štomfe
Deka	-
Mačka	cica
Čekić	hamer
Cvijet	cvetk, cvetić
Haljina	-
Boca	flašica
Prozor	-
Uho	vuho

5. MIŠLJENJA ODGOJITELJA O KAJKAVSKOJ KNJIŽEVNOSTI U VRTIĆU I PROVOĐENJU AKTIVNOSTI NA TU TEMU

U nastavku teksta nalazi se nekoliko razmišljanja koje sam prikupila od odgojitelja s područja Međimurja. Cilj je bio uvidjeti koliko su odgojitelji upoznati s kajkavskom literaturom općenito te provode li takve aktivnosti i na koji način. Slijede razmišljanja odgojitelja:

- „Mislim da je kajkavska književnost u dječjem vrtiću zaista potrebna, ponajviše u našem kraju – Međimurju. Ja sam takve aktivnosti provodila s djecom u dobi od 5 do 6 godina. Radili smo na način da su djeca kod kuće sakupljala kajkavske riječi. Zaključili su da neke riječi znaju, ali da postoji i mnogo riječi s kojima se nisu susreli iako su iz Međimurja. Nakon što su sakupili riječi, u grupama su razgovarali o tim riječima i prisjećali se rečenica. Mišljenja sam da bi trebalo stalno njegovati i obnavljati tu našu kajkavštinu. Sjećam se da nam je profesorica na predavanju jednom govorila o povezanosti dječjeg vrtića i kulturne zajednice. Važno je u rad s djecom uključiti običaje, folklor i kajkavsku poeziju.“
- „Kajkavsku književnost, riječi i običaje smatram blagom naše tradicije. Zadaća nas odgojitelja je da na djecu prenesemo sva znanja i vještine koje posjedujemo. S toga, potrebno stvoriti posebno mjesto i za kajkavštinu. Konkretno, s djecom sam radila na kajkavskoj dječjoj igri Žugice hote dimo. Uvidjela sam da su djeca zaista zainteresirana za nove riječi, za nešto s čime se još nisu susreli. Prilikom igre, spontano smo ušli i u razgovor o starim običajima i zanatima. Djeca su svakodnevno dolazila s raznolikim pričama koje su im ispričali njihovi roditelji ili bake i djedovi. Bile su to priče o nekadašnjim običajima kojih danas gotovo i nema. Ukratko, smatram da je u vrtiću poželjno poticati djecu na izražavanje kajkavskim narječjem te bogatiti njihov rječnik.“
- „U dječjem vrtiću, kao odgojitelj, radim 5 godina. Iskreno, još uvijek nisam s djecom provodila aktivnosti na tu temu. Uvijek sam bila okružena izjavama da narječja ne mogu imati svoje mjesto u vrtićima ili školama. Osobno smatram da to nije tako, već da je potrebno djecu uključivati u takve aktivnosti. Na taj se način dobro razvijaju govor i samopouzdanje te spoznajni razvoj.“

- „Kajkavsko narječje prati me od malih nogu. Zaista se ne sjećam razdoblja života koje nije bilo popraćeno nekom kajkavskom pričom ili pak pjesmom. U svojem radu nastojim djecu poticati da se izražavaju kako žele, odnosno ne ispravljam njihov govor ako koriste kajkavštinu.

Oni, baš kao i ja, od svoje prve riječi idu ruku pod rukom s našim tzv. *međimurskim jezikom*. Provodila sam s djecom razne igre naših djedova i baka. Koristili smo prirodne materijale poput kamenja, raznih tkanina, užadi i slično. Naravno da je interes trajao te još uvijek traje.“

U navedenim mišljenjima odgojitelja, vidljivo je da većina smatra kajkavsku književnost u dječjem vrtiću poželjnom i korisnom. Navode da je izrazito važna za razvoj govora, izražavanja i spoznaje. Također, potiče svijest o kulturnoj baštini i svim njezinim dobrima.

6. ULOGA ODGOJITELJA

Odgojitelj je, nakon roditelja, jedan od glavnih pokretača kvalitetnog razvoja djeteta u svim područjima. S obzirom na temu ovog završnog rada, izdvojila bih znanje i identitet kao najvažnije vrijednosti koje pridonose izgradnji djeteta.

Stoga, primjenom raznih kajkavskih priča, slikovnica, stihova i ostalog, odgojitelj djetetu otvara mogućnost spoznavanja, razumijevanja i promišljanja o svijetu koji ga okružuje, potiče kod djeteta interes za istraživanje porijekla, potiče razvoj govora i otkriva mu nove načine komunikacije. Također, izgrađuje kulturni identitet djeteta. Tako je zadaća ove vrijednosti da dijete odstupa od predrasuda o bilo kojem jeziku ili narječju, da prihvaća raznolikost govora i da osnažuje samopoštovanje (Nacionalni kurikulum za rani i predškolski odgoj i obrazovanje, 2015/2016).

Kao jedna od 8 ključnih kompetencija kurikuluma (Nacionalni kurikulum za rani i predškolski odgoj i obrazovanje, 2015/2016), navodi se komunikacija na materinskome jeziku. Komunikacijom na materinskom jeziku potiče se usmeno izražavanje vlastitih osjećaja, želja i strahova, potiče na upotrebu jezika u igri ili aktivnostima s drugom djecom, a može se povezati i s kompetencijom koja razvija izražavanje djece. Odgojiteljeva je zadaća da osmisli aktivnosti i poticaje ili organizira posjete mjestima koja i dan danas njeguju tradiciju. Pomoću njih će djeca razvijati svijest o kulturnoj baštini te izraziti svoje doživljaje.

Odgojitelj mora imati na umu da svako dijete ima pravo na govor, ima pravo izražavati se govorom kojim je naučio u svojoj obitelji ili užoj zajednici. Također, odgojitelj nikako ne smije klasificirati govor kao dobar ili lijep i loš ili ružan i mora poznavati narječje sredine u kojoj radi kako bi komunikacija između njega i djeteta bila smisljena. Važno je dopustiti djetetu da se slobodno i bez opterećenja izražava dijalektom kojeg poznaje.

Ako se u dovoljnoj mjeri koristi kajkavska literatura u radu s djecom, potiče se na svijest o važnosti hrvatskog jezika, narječja i dijalekata u području kulture, socijalnih odnosa i emocionalnog izražavanja (Turza-Bogdan, 2008).

ZAKLJUČAK

Nakon pregleda i promišljanja o kajkavskoj dječjoj književnosti, može se sa sigurnošću zaključiti da je kajkavsko narječje temelj kulture i baštine Hrvatske, a ponajviše sjevera Hrvatske. Nakon provedene aktivnosti u dječjem vrtiću, shvatila sam da djeca razumiju i koriste kajkavštinu no ne u toj mjeri kao što sam prvobitno očekivala. Smatram da je uzrok tome što ljudi sve češće kajkavski jezik smatraju nepravilnim i netočnim. Pa tako roditelji djecu od najranije dobi privikavaju na standard, bez obzira što djeca potječu iz kajkavskog područja.

Također, smatram da je uzrok tome sve učestalija digitalizacija i izloženost djece medijskom i televizijskom sadržaju. Na dalje, u tom je procesu izuzetno važna uloga odgojitelja. Odgojitelj je općenito odgovoran za samo dijete, njegov socioemocionalan, spoznajni, govorni i fizički razvoj. Korištenjem kajkavskih književnih djela i provođenjem aktivnosti povezanih s tom temom, odgojitelj djetetu stvara osjećaj pripadnosti kraju, produbljuje njegov identitet, razvijaju se komunikacijske vještine te se proširuje rječnik. Pomoću takvih se aktivnosti dijete povezuje sa starim zavičajnim običajima te odrednicama i temeljima određene zajednice. To ne znači da dijete ne treba izlagati standardnome jeziku. Dijete može biti usporedno izloženo i govornome idiomu i standardnome jeziku.

Kako bi sve od navedenog bilo ostvarivo, potreban je kvalitetan razvoj govora i jezika od samog rođenja. Roditelji i odgojitelji kod djece potiču razvoj slušanja i razumijevanja jezika ulazeći u učestalu komunikaciju s djetetom. Kako dijete raste, jačaju njegove vještine pa zbog toga kvalitetnije izražava misli, osjećaje, ideje i interese.

POPIS SLIKA I TABLICA

SLIKE

Slika 1 Karta hrvatskih narječja i dijalekata	8
Slike 2 i 3 Kocke pričalice	26
Slike 4 i 5 Crtanje klipa kukuruza	23
Slike 6, 7, 8, 9, 10, 11 Radovi	23
Slike 12 i 13 Skidanje zrna s klipa	24
Slika 14 i 15 Mljevenje i usitnjavanje kukuruza	25
Slika 16 Igra memory	26

TABLICE

Tablica 1 Prikaz pojave glasova s obzirom na dob djece	6
Tablica 2 Imenovanje slikovnih kartica u igri memory	26

LITERATURA

- Apel, K., Masterson, J. (2004). *Jezik i govor od rođenja do šeste godine: od glasanja do prvih riječi početne pismenosti – potpuni vodič za roditelje i odgajatelje*. Lekenik, Ostvarenje.
- Crnković, M. (1967). *Dječja književnost*. Zagreb, Školska knjiga.
- Crnković, M., Težak, D. (2002). *Povijest hrvatske dječje književnosti od početaka do 1955*. Zagreb, Znanje.
- Hranjec, S. (1995). *Hrvatska kajkavska dječja književnost*. Čakovec, TIZ ZRINSKI d.d.
- Hranjec, S. (2009). *Ogledi o dječjoj književnosti*. Zagreb, Alfa.
- Kajkavsko narječje i književnost u nastavi. Zbornik radova sa stručno – znanstvenih skupova u Čakovcu 1996. – 2000. (2000). Hranjec, S. *Kaj denes vu školi – gde smo?* Čakovec, TISKARA HORVAT.
- Lončarić, M. (1996). *Kajkavsko narječje*. Zagreb, Školska knjiga.
- *Nacionalni kurikulum za rani i predškolski odgoj i obrazovanje*. (2015/2016). Narodne novine, (br. 10/97, 107/07 i 94/13).
- Pavličević – Franić, D. (2005). *Komunikacijom do gramatike*. Zagreb, Alfa.
- Posokhova, I. (2005). *Izgovor: kako ga poboljšati*. Lekenik, Ostvarenje.
- Skok, J. (2007). *Izvori i izbori iz hrvatske dječje književnosti*. Varaždinske Toplice, Tonimir.
- Starc, B., Čudina – Obradović, M., Pleša, A., Profaca, B., Letica, M. (2004). *Osobine i psihološki uvjeti razvoja djeteta predškolske dobi*. Zagreb, Golden marketing – Tehnička knjiga.
- Škarić, I. (1988). *U potrazi za izgubljenim govorom*. Zagreb, Školska knjiga.
- Turza – Bogdan, T. (2008). *Kajkavski dramski tekst u funkciji učenja jezika*. Hrvatski, časopis za teoriju i praksu nastave hrvatskoga jezika, književnosti, govornoga i pismenoga izražavanja te medijske kulture. Zagreb, Hrvatsko filološko društvo.
- Turza – Bogdan, T. (2013). *Kajkavsko narječje u nastavi hrvatskoga jezika. Prilozi za osnovnoškolsku nastavu*. Čakovec, Matica hrvatska.

KRATKA BIOGRAFSKA BILJEŠKA

Monika Mišić rođena je 4. veljače 2001. godine u Čakovcu. Živi u Prelogu gdje je pohađala osnovnu školu i opću gimnaziju. Srednjoškolsko obrazovanje završila je 2019. i iste godine upisala Učiteljski fakultet u Zagrebu – Odsjek u Čakovcu, smjer rani i predškolski odgoj i obrazovanje. Stručno – pedagošku praksu za vrijeme studija obavljala je u dječjem vrtiću Fijolica u Prelogu. Od stranih jezika razumije, govori i piše engleski i njemački jezik.

IZJAVA O SAMOSTALNOJ IZRADI RADA

Ja, Monika Mišić, izjavljujem da sam ovaj završni rad, na temu Pristup kajkavskoj književnosti u dječjem vrtiću, izradila samostalno uz vlastito znanje, uz pomoć stručne literature i mentorice prof. dr. sc. Tamare Turza-Bogdan.

Monika Mišić